

גיטין מותרין

תנינא

דף כב:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה כב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(חי"מ שמז שמח)

ולפעמים גם האשה הרה בעצמה ניזוקת עי"ז ונסתלקה. כמו כן בבחי' הנ"ל, היינו שלפעמים נפסדין האנשים בעצמן שנתפרסמו קודם זמנם שהם בחי' נפלים אבל עדיין לא נסתלק הדרך חכמה בעצמו רק הנפלים לבד. ויכולין אחרים להתעבר שם בבחי' הריון הנ"ל, כמו במשל אשה הרה כנ"ל. ולפעמים נפסד גם הדרך חכמה בעצמו באופן שאפי' איש אחר אינו יכול ליכנוס לשם בבחי' הריון לגלות ולהוציא זה הדרך לעולם, שזה בחי' מיתת האשה הרה כנ"ל. ולפי הפגם כן העונש כמו שמפורש בתורה, [א] **אם לא יהי' אסון** באשה **ענוש יענש** בממון, היינו עניות שנעשה כשאין הפגם גדול כ"כ כנ"ל. **ואם יהי' אסון** [ב] באשה שגרמו להפסיד גם הדרך בעצמו כנ"ל אזי **ונתת נפש תחת נפש** היינו מיתה כנ"ל. ה' יצילנו:

כא [ג] **כשמחדשין** חידושי תורה, ואזי יש אלו הידועים המסתכלי' ומצפים ע"ז וצריך להעמיד אנשי חיל להעמידם לפניהם ולאחריהם כדי שלא יתקרב זר [ד] וזה נעשה ע"י לימוד הפוסקים [ו], שצריך ללמוד פוסקים קודם החידוש שמחדש ואח"כ. ועי"ז נעשין בחי' אנשי חיל מלפניהם ומלאחריהם. והתורה יורדת והולכת ביניהם לבטה, כי האנשי חיל עומדים עם הכלי זיין ואינם יכולים אלו הנ"ל להתקרב:

כב [ז] **בענין** ההכנעה טועים העולם הרבה. כי הלא כמה אנו מייגעין עצמינו בעבודות ובתפלה[ח] כדי לצאת ממוחין דקטנות למוחין דגדלות [ט]. וא"כ א"א שיהי' ההכנעה בפשיטות כי א"כ הוא נכנס לקטנות [י]. וע"כ בהכרח שיש בזה דעת [יא], וע"כ לאו כל אדם יכול להיות עניו כראוי רק משה רבינו ע"ה הוא הי' **עניו מכל האדם אשר על פני האדמה** [יב]. ורז"ל קראו לענוה שאינו כראוי חנופה [יג] כשארז"ל (סוטה מא ע"ב) על ירמי' הנביא שהיה עניו נגד הנביא שקר חנני' ואמר לו בהכנעה **אמן כן יעשה ה'** [יד] וארז"ל על זה כל המחניף וכו' לסוף נופל ביד בנו וכו':

כג [טו] **בענין** השמחה, ע"פ משל שלפעמים כשבני אדם שמחים ומרקדים, אזי חוטפים איש אחד מבחוץ שהוא בעצבות ומרה שחורה ומכניסים אותו בעל כרחו לתוך מחול המרקדים ומכריחים אותו בעל כרחו שיהי' שמח עמהם ג"כ. כן יש בענין השמחה, כי כשאדם שמח אזי המרה שחורה[טז] והיסורים נסתלקים מן הצד. אבל מעלה יתירה להתאמץ לרדוף אחר המרה שחורה דווקא להכניס אותה ג"כ בתוך השמחה באופן שהמרה שחורה בעצמה תתהפך לשמחה שיהפך המרה שחורה וכל היסורין לשמחה כדרך הבא לתוך השמחה שאז מגודל השמחה והחדוה מהפך כל הדאגות והעצבות והמרה שחורות שלו לשמחה. נמצא שחוטף המרה שחורה ומכנים אותה בעל כרחה לתוך השמחה כמשל הנ"ל. וזה בחי' (ישעי' לה)[יז] **ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה** שהיגון ואנחה בורחים ונסים מן השמחה כי בעת השמחה דרך היגון ואנחה לעמוד מן הצד כנ"ל. אבל צריך לרדוף אחריהם דייקא ולהשיגם ולהגיעם להכנים אותם דווקא לתוך השמחה כנ"ל וזהו **ששון ושמחה ישיגו וכו'** שהששון ושמחה [יח] ישיגו ויתפסו את היגון ואנחה שהם נסים ובורחים מן השמחה להכנים אותם בע"כ לתוך השמחה כנ"ל. כי יש יגון ואנחה שהם הס"א שאינם רוצים להיות מרכבה אל הקדושה וע"כ הם בורחים מן השמחה ע"כ צריך להכריח אותם [יט]לתוך הקדושה דהיינו השמחה בעל כרחם כנ"ל [כ]:

כד [כא] **מצוה** גדולה להיות בשמחה תמיד [כב], ולהתגבר להרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כחו [כג]. וכל החולאת הבאין על האדם כולם באין רק מקילקול השמחה. כי יש עשרה מיני נגינה שהם בחי' שמחה כ"ש (תהלים צב) **עלי עשור וכו' כי שמחתני ה' בפעלך וכו'**. ואלו יוד מיני נגינה באין בתוך עשרה מיני דפיקין והם מחיין אותן (כד). וע"כ כשיש קלקול ופגם בהשמחה שהיא בחי' יוד מיני נגינה עי"ז באין חולאת מן היוד מיני דפיקין שנתקלקלין ע"י קלקול היוד מיני נגינה שהם השמחה כנ"ל כי כל מיני חולאת כלולים ביוד מיני דפיקין [כה]. וכן כל מיני נגונים כלולים ביוד מיני נגינה. וכפי [כו]קילקול השמחה והניגון כן בא חולאת [כז] כנ"ל. וגם חכמי הרופאים [כח] האריכו בזה שכל החולאת על ידי מרה שחורה ועצבות, והשמחה הוא רפואה גדולה [כט]. ולעתיד תתגדל השמחה מאד, ועל כן אמרו רז"ל (ירושלמי סוכה פ' לולב וערבה [ל])(ובמ"ר שמיני פ' יא [לא]), עתיד הקדוש ברוך[לב] הוא להיות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא[לג] דהיינו שיעשה מחול לצדיקים והוא יתברך יהי' ראש חולה. כי שכינה למעלה מראשותיו של חולה כמו שדרשו רז"ל (נדרים מ) שנאמר [לד] **ה' יסעדנו על ערש דוי**. כי אין להחולה שום חיות רק השכינה מחי' אותו. ולעתיד על ידי השמחה יתתקן כל החולאת כנ"ל ואז יהיה הש"י ראש חולה דהיינו ראש המחול כנ"ל, כי השמחה היא בחי' תיקון החולה כנ"ל. ובשביל זה נקראין השמחה והריקודין חולה כנ"ל כי הם תיקון החולאת כנ"ל:

והכלל שצריך להתגבר מאד בכל הכחות להיות **אך שמח** [לה] תמיד. כי טבע האדם למשוך עצמו למרה שחורה ועצבות [לו] מחמת פגעי ומקרי הזמן [לז], וכל אדם מלא יסורים. ע"כ צריך להכריח את עצמו בכח גדול להיות בשמחה תמיד, ולשמח[לח] א"ע בכל אשר יוכל ואפי' במילי דשטותא [לט]. אף שגם **לב נשבר** [מ] הוא טוב מאד, עכ"ז הוא רק באיזו שעה וראוי לקבוע לו איזה שעה ביום לשבר לבו ולפרש שיחתו לפניו ית' כמובא אצלינו [מא]. אבל כל היום כולו צריך להיות בשמחה [מב]. כי מלב נשבר בקל יכולין לבא למרה שחורה, יותר מאשר יכולין ליכשל ע"י שמחה ח"ו לבא לאיזה הוללות ח"ו. כי זה קרוב יותר, לבא מלב נשבר למרה שחורה. על כן צריך שיהי' בשמחה תמיד [מג] רק בשעה מיוחדת יהי' לו לב נשבר:

[א] שמות כא כב ולא יהיה אסון ורבינו נקט לשון גמ' כנ"ל

[ב] שמות כא כג ואם אסון יהיה

[ג] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

[ד] בתקפא ש', ראשונה שמאלית וימנית וש' שניה ימנית

[ה] עיין שמות רבה ל', ג'

[ו] ספר המדות חדשין דאורייתא ח"ב אות ז'

[ז] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

[ח] מתרצו - ובתפילה

[ט] עיין לקמן תורה לח תנינא

[י] עיין לעיל תורה קצו ושיחות הר"ן קמ

[יא] עין פרדס (לרמ"ק) פרק כג ערכי הכנויים ענוה ת"ת ובה מתעלם הדעת

[יב] * במדבר יב ג' [עי"ש היכל הברכה]

[יג] עיין שערי תשובה שער ג אות קפו. ובאגרות משה או"ח ח"ב סימן נא.

[יד] ירמיהו כח ו' עפרש"י שם

[טו] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו ועיין ימי מוהרנ"ת ח"ב אות לז

[טז] מתרצו - ויסורים

[יז] ועיין גם ישעיה נא יא

[יח] עיין שו"ת שו"א פז א כרך ב' – יז"ד, הערות סימן יא הערה ד' תשובה בענין החילוק בין ששון לשמחה. עיין ברכות טז: שמחה זה יו"ט וששון מילה ובחת"ס (כתובות ח.) למד משם ששמחה גשמית וששון רוחני (ולפ"ז ששון דייקא מסלק יגון ושמחה אנחה)

[יט] בתרלד- להכריח אותם להכניס אותם לתוך (הוסיף שתי תיבות)

[כ] עיין לק"ה פו"ר ג' א' הובא בשיש"ק ח"ג סימן ח'

[כא] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו ועיין ימי מוהרנ"ת ח"ב סימן לז

[כב] עיין דברים כח (מז) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת יְקֹוָק אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל: ועיין שו"ע או"ח סימן תקנא (א) משנכנס אב ממעטין בשמחה. (מכאן שכל השנה מצוה לשמוח בלא מיעוט) עיין חת"ס עה"ת ויחי נ' כג שהיא המצוה ראשונה שמקיים נער ביום הבר מצוה.

[כג] עיין לקמן תורה מד תנינא

[כד] **תיקון סט דף קה.**

[כה] עיין תיקון סט דף קו. ועיין דעת ותבונה פרק נו בשם שער רוח הקדש להאריז"ל. ועיין ספורי מעשיות ז' בעטלערס יום שישי ועיין שער המצוות פרשת וירא. שער מאמרי רשב"י על תיקון סט דף קו. כמו שתנועת הדופק יורה על חולאי הגוף כך יורה על חולאי הנשמה

[כו] מתרצו - קלקול

[כז] עיין שבילי אמונה (לרבי מאיר אלדבי (שנת קי) נתיב חמישי שביל תשיעי מעט משם נמצא בקצור ש"ע לב כב ועיין קהלת יעקב ערך מחלה וערך נחלת תולדות יעקב יוסף משפטים אות יג ד"ה ובזה יובן ועבדתם.

[כח] עיין לעיל תורה כג אות ה' [סוף דף לה:] ובמנורת המאור [קפב] נר ג כלל ו ח"ו פ"ג.

[כט] (עיין רבינו יונה ומצודת דוד ותרגום על משלי יז כב והגר"א על משלי יח יד

[ל] ירושלמי שבגרסת העין יעקב אות ג' ועיין גם ירושלמי מגילה פ"ב הל' ד' ומועד קטן פ"ג הל' ז'

[לא] אות ט' ועיין גם ילקוט שמעוני ישעיהו כד רמז תכו ומשלי לא רמז תתקסד

[לב] בדפו"ר - הקב"ה בתרלד - ברוך בתקפא נראה שכתוב ברוך

[לג] מתרצו - לבוא

[לד] תהלים מא ד' ועיין שער הפסוקים להאריז"ל שם

[לה] לשה"כ דברים טז טו

[לו] כי מהסלכסכות המומר והטבע נלמוד שמחה, כי המומר עיקרו מיסוד העפר שממנו כולה עכשו כלולה בשער הקנאה (סס מעמוקו) בכלה הסמחה. (סס מעמוקו)

[לז] של"ה הקדוש מסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר (ה) (דף ע: במהדורת ירושלים תשלה) אין רגע בלא פגע. עיין גם שיחות הר"ן סימן שח

[לח] בתרלד- לשמח

[לט] וכן לקמן סוף תורה מח תנינא ועיין שיחות הר"ן סימן כ' שאמר שנראה שא"א מוהר"ן סימן תקצג ורמנ. ולק"ה או"ח ברכת הודאה הלכה ו' אות יד ואות לט ואות נז ותפילין ו' לה ועורבי תחומין ד' יא. ונפילת אפים ד' ה' שזה מה שנהגו תנאים ואמוראים לומר מילי דבדיחותא לפני הילמוד, ועיין חזקוני דברים א' ו' שגם משה רבנו נהג כך. וקיצור לקוטי מוהר"ן השלם תורה י' תנינא שטות ו' ועי"ש בהגה לעיין כתובות יא אהניא שטותי לסבא ובערובין נד: בפרש"י ד"ה באהבתה תשגה תמיד וגמ' תענית כב שאמר אליהו איזה הם בני עוה"ב ועיין לקוטי תפלות ח"ב סימן כא ועלים לתרופה מכתב יז, כה, פד, קיז, ועוד. ועיין פני יהושע פתיחת המחבר דקשה לשון בדיחותא שהרי בשבת ל: לעיל מיניה אין השכינה שורה מתוך שחוק וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה ע"ש.

[מ] לשה"כ תהלים נא יט ועיין שיחות הר"ן סימנים מא, מה, רלא, ותניא פל"א. וילקוט דברי חכמים ערכים סימן שנח.

[מא] לקמן בתורה כה ועיין ספר השתפכות נפש

[מב] עיין שיחות הר"ן סימן כ' שעי"ז בנקל ליחד שעה ללב נשבר ושיחה לפניו ית' ועוד כמה צריך להתחזק בשמחה עיין תורות י' מב רפב ובח"ב י' מה. עוד במעלת השמחה. עיין ספר העיקרים מאמר ג' פרק לג השמחה סיבה עיקרית לקיום ושלימות כל דבר ואפילו אצל גויים ע"ש ועי"ש כיצד אינו סותר לחיוב לעבוד מתוך יראה. ממעמ שגם שמחה מעמוק רק היכי תמצי לכלות מעמוק. ממעמ שגם שמחה מעמוק היא רפואת כל מיני מחלות ופגמים ועי"ש בכלבי שמחה כהמ"י היא גדיים ע"ש ועי"ש כיצד אינו סותר לחיוב לעבוד מתוך יראה. ממעמ שגם שמחה מעמוק רק היכי תמצי לכלות מעמוק. ממעמ שגם שמחה מעמוק היא רפואת כל מיני מחלות ופגמים ועי"ש בכלבי שמחה כהמ"י היא

[מג] וגם על זה צריך ישוב הדעת כי עיין ספר המדות שמחה אות יג מי שרגיל בשחוק בידוע שהוא רחוק מגדולת הש"י, ועיין בזה בספר העיקרים הנ"ל. ועיין לק"ה נטילת ידים לסעודה י' יט שמחה הוא הרחבת הלב בהשתוקקות נמרץ להש"י בחי' שובע שמחות את פניך וכו'. (עין קוכ י' שמחה היא ע"י רוח הקדש וכשזוכה שמתפשט ליתן וכגלין קוי נעקה מחמת קף וכיוקוזין ועין שימות הכ"ן קלא וכן כתורה פח תניא שמלוה להתחזק בשמחה על שזכה להתעורר לניקודים ומחמת קף מרוב שמחה על מלוה כגון פורים ותפוזה ויומים טובים ותפוזה וכיו"ב וכל מאד יכול לזה ולא רק כני עליה ע"ש. ומע"פ שעסק השמחה היא מלוה גדולה כמבואר כאן לא מאד שמלוה לקרוא תמיד)

מאמר בענין ההכנעה

מספה״ק ליקוטי מוהר״ן

זמן ומקום אמירת התורה

לא ידוע

פתיחה

בכמה תורות ובכמה לשונות מזהיר רבנו מענווה פסולה דהיינו אע״פ שמדת הענווה היא שלימות הקדושה, אפשר בקל לטעות בה. דלא מבעי מי שרק עושה עצמו ענו כדי שיכבדוהו כמבואר בתורה יא, אלא גם מי שבאמת מרגיש שפל אבל כיון שהענווה היא דעת גדול, לא בקל זוכים לענווה אמיתית, כזו שמוסיפה חיות נפלא לכל דבר שבקדושה, כי בלא דעת אזי מרוב שפלותו לא מחזיק מעצמו, ולא מעבודת ה׳ שלו, לכן נעשה עצל ונבזה, עד שמרוב ייאוש וחוסר חיות דקדושה מתרחק לגמרי מהקב״ה, ונופל למוחין דקטנות עד שכל מחשבתו רק בהבלי עוה״ז ועפ״ר נעשה נצרך לכבוד מהבריות.

כאן רבנו לא מבאר איזה דעת צריך כדי שתיהיה הענווה כראוי, אלא רק מבאר שענווה פסולה היא חנופה. אבל בקיבוץ כל הביאורים המבוארים בליקוטי מוהר״ן[ב] אפשר לחבר ביאור כפי שננסה כאן.

ליקוטי הלכות

או״ח מנחה הלכה ה׳ – א. וְזֶה בְּחִינַת תְּפִלַּת הַמִּנְחָה. כִּי עִקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם לָצֵאת מִמּוֹחִין דְּקַטְנוּת לְמוֹחִין דְּגַדְלוּת, כִּי עִקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא – לְשַׁבֵּר וּלְהַכְנִיעַ הַיֵּצֶר הָרָע וְתַאֲוֹתָיו. וְזֶה יָדוּעַ, שֶׁכָּל כֹּחַ הַיֵּצֶר הָרָע וְהַתַּאֲוֹת – כֻּלָּם נִמְשָׁכִין מִבְּחִינַת מוֹחִין דְּקַטְנוּת, שֶׁמִּשָּׁם אֲחִיזַת כָּל הַדִּינִין, שֶׁמִּשָּׁם עִקַּר כֹּחַ הַיֵּצֶר הָרָע, כַּמְבֹאָר בִּדְבָרֵי רַבֵּנוּ זַ״ל כַּמָּה פְּעָמִים (סִימָנִים עב, עד עו). עַל כֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (סוֹטָה ג.): ׳אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת׳. כִּי כָּל הָעֲבֵרוֹת וְהַפְּגָמִים הֵם עַל יְדֵי הִסְתַּלְקוּת הַדַּעַת שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחִין דְּקַטְנוּת. וְכֵן מְבֹאָר בְּהַהוֹרָה ״תִּקְעוּ – תּוֹכָחָה״ (בְּלִקּוּטֵי תִּנְיָנָא סִימָן ח) בְּתוֹחֲלָתוֹ, שֶׁעִקַּר תַּאֲוַת נַאוּף שֶׁהִיא כְּלַל כָּל הַתַּאֲוֹת נִמְשָׁךְ מִמּוֹחִין דְּקַטְנוּת, עַיֵּן שָׁם. **נִמְצָא**, שֶׁעִקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם לָצֵאת מִמּוֹחִין דְּקַטְנוּת לְמוֹחִין דְּגַדְלוּת. כִּי כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם הוֹלֵךְ וְגָדֵל בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁבְּתְחִלָּה כְּשֶׁנּוֹלַד הוּא קָטָן מְאֹד, וְגַם אֵין לוֹ שׂוּם דַּעַת, וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ וְנִתְגַּדֵּל מְעַט מְעַט בִּימֵי הַיְנִיקָה, עַד שֶׁבְּסוֹף יְמֵי הַיְנִיקָה יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה דַּעַת שֶׁל קַטְנוּת, וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ וְגָדֵל יוֹתֵר, עַד אֲשֶׁר מַגִּיעַ לְבֶן חָמֵשׁ וְאָז יֵשׁ לוֹ דַּעַת לִלְמֹד מִקְרָא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (אָבוֹת ה, כא): ׳בֶּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא׳, וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ וְגָדוֹל יוֹתֵר, וְדַעְתּוֹ נִגְדָּל יוֹתֵר וְכוּ׳. כְּמוֹ כֵן צָרִיךְ הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת ה׳ לְהִתְיַגֵּעַ בַּעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ תָּמִיד, עַד שֶׁיִּזְכֶּה לָצֵאת בְּכָל פַּעַם מִבְּחִינַת מוֹחִין דְּקַטְנוּת לְמוֹחִין דְּגַדְלוּת, עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׁתַּבֵּר כָּל הַתַּאֲוֹת וְהַמִּדּוֹת רָעוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת מוֹחִין דְּקַטְנוּת, וְיַעֲסֹק בַּעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִזְכֶּה לָדַעַת אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בִּבְחִינַת מוֹחִין דְּגַדְלוּת. וְזֶה עִקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם כָּל יְמֵי חַיָּיו, וְכֵן מוּבָן וּמְבֹאָר בִּכְתְבֵי הָאֲרִי״ז זַ״ל (פְּרִי עֵץ חַיִּים, חַג הַמַּצּוֹת, פֶּרֶק א). וכו׳ עי״ש הלכה ארוכה

או״ח הלכות ברכת הריח הלכה ד אות ב. כִּי אֵין זֶה דֶּרֶךְ הָעֲנָוָה לְהַקְטִין בּוֹחוֹ, וְלוֹמַר, שֶׁאֵין לוֹ נְשָׁמָה גְּבוֹהָה כְּמוֹ הַצַּדִּיקִים וְהַכְּשֵׁרִים, כְּאִלּוּ אֵין בְּיָדוֹ לִהְיוֹת אִישׁ כָּשֵׁר אוֹ צַדִּיק, כִּי עֲנָוָה כָּזוֹ אֲסוּרָה, וְהִיא עֲנָוָה פְּסוּלָה וְאֵין זֶה עֲנָוָה כְּלָל, רַק מוֹחִין דְּקַטְנוּת, שֶׁצְּרִיכִין לְהִתְרַחֵק מִזֶּה מְאֹד כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ זַ״ל בְּמָקוֹם אַחֵר (לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא סִימָן כב וּבְשִׂיחוֹת הָר״ן סִימָן קמ). רַק אִדְּרַבָּא, צָרִיךְ כָּל אֶחָד לוֹמַר בְּדַעְתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְשָׁמָה גְּבוֹהָה מְאֹד, כִּי הַנְּשָׁמָה שֶׁל הַפָּחוּת שֶׁבְּפָחוּתִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל הוּא גָּבוֹהַּ מְאֹד מְאֹד. וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵין נָאֶה לוֹ לִהְיוֹת כָּרוּחַ אַחַר תַּאֲוֹת, חַס וְשָׁלוֹם, מִכָּל שֶׁכֵּן וְכָל שֶׁכֵּן לַעֲבֹר אֵיזֶה עֲבֵרָה, חַס וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב יז, ו): ׳וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בִּדְרָכֵי ה״׳, שֶׁצְּרִיכִין לְהַגְבִּיהַּ לִבּוֹ בִּדְרָכֵי ה׳.

יו״ד הלכות שבועות הלכה ב אות לה – וְעַל כֵּן בִּשְׂרוֹצִין לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַחוֹלְקִים בְּאֹפֶן שֶׁהָאֱמֶת יַכְנִיעַ עַצְמוֹ לְגַבֵּי הַשֶּׁקֶר חַס וְשָׁלוֹם – אֵין זֶה שָׁלוֹם כְּלָל, כִּי אִם חֲנֻפָּה וְשֶׁקֶר (תִּנְיָנָא סִימָן כב). כִּי הָאֱמֶת אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְבַּטֵּל נֶגֶד הַשֶּׁקֶר בְּשׂוּם אֹפֶן, כִּי ״שִׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד״ וְכוּ׳ (מִשְׁלֵי יב, יט), וְ׳קְשָׁטָא קָאֵי׳ (שַׁבָּת קד.), וְעַיֵּן מִזֶּה עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר (הִלְכוֹת שַׁבָּת, הֲלָכָה ו, אוֹת ח). וְעִקַּר הַשָּׁלוֹם הוּא כְּשֶׁהַשֶּׁקֶר נִכְנָע וּמִתְבַּטֵּל לְגַבֵּי הָאֱמֶת, וְזֶה זוֹכִין עַל יְדֵי צְדָקָה בֶּאֱמֶת שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַכְנִיעִין שִׂמְאל לִגְבֵי יָמִין וְכַנַּ״ל. וְעַל כֵּן ׳מְרִבָּה צְדָקָה מְרֻבֶּה שָׁלוֹם׳, וְזֶה עִקַּר מַעֲלַת הַצְּדָקָה, כִּי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת הֵם בְּחִינָה אַחַת וְכַנַּ״ל.

חו״מ שותפים בקרקע הלכה ה׳ אות טז. כִּי עִקַּר הַמִּצְוָה וְהַחִיּוּב לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁזֶּה עִקַּר הַדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיא, י): ״רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה׳״, הוּא רַק לְהָרְחִיב דַּעְתּוֹ. כִּי הָעִקָּר לְהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ וְאֶת חֲבֵרוֹ מִבְּחִינַת מוֹחִין דְּקַטְנוּת לִבְחִינַת מוֹחִין דְּגַדְלוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר בְּסִימָן כ״ב לִקּוּטֵי תִּנְיָנָא. כִּי צְרִיכִין לְרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּתְגַּדֵּל וְיִתְרַחֵב הַדַּעַת בְּיוֹתֵר בְּכָל הָעָם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַרְחָבַת גְּבוּל

א ד׳ חשון תשעט ברכפלד

ב **בעניין ענוה פסולה**– עיין תורה עב תנינא בסוף. תורה פו תנינא בסוף. ותורה קצז. ותורה כב תנינא. ושיחות הר״ן קמ. ועיין תורה יא ונחתינן לאקורי נפשין שענוה פסולה היא גאוה.

ענוה תלויה בחכמה – עיין תורה קצז לשה״ר מפריד בין חכמה לענוה ונעשית ענוה פסולה. ועיין פסחים דף סו: אמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו׳. ועיין תורה י׳ שזה לעומת זה עומד יעקב שהוא בחי׳ חכמה שממנו מקבלים רוח חיים בחי׳ החכמה תחיה את בעליה, לעומת אבימלך שהוא הבעל גאווה דייקא שעל ידה מסתלקת חכמתו עי״ש. עוד עי״ש שמשה רבנו עומד כנגד הפעור ומבטל את הע״ז ומתלבש במרדכי ומבטל את הגאווה והע״ז של המן, ובענוותנותיה עומד לעומת הגאווה שהיא ע״ז של קרח עי״ש

ועיין תורה ד׳ אות ז׳ – ״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד״, וְעַל יְדֵי זֶה נִקְרָא אִישׁ חָכָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב כ״ח): ״וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא״. ועיין תורה ו׳ בביאור הרבב״ח שהלך לחקור במדת הענווה ומצא חכמים וכו׳ עי״ש. ועיין תורה יג אות ה׳ עה״פ משלי יא ״ואת הצנועים חכמה״.

ועיין תורה לה ותורה מ׳ תנינא ותורה פג תנינא שחכמה נקראת מרחקים כי עד כמה שמשיג שהיא רחוקה מהשגתו זו בעצמה החכמה. ועיין תורה פב תנינא שע״ז גאוה אנא אמלוך מפריד את חוה מהקב״ה דהיינו מהשכל דהיינו מהחכמה, מבחי׳ כח מה בחי׳ מה כחי. ועיין תורה קמח שענוה למעלה מחכמה דהיינו תלויה בה, וביניהם היראה כמ״ש מה שעשת חכמה עטרה לראשה עשת ענוה עקב לסילותא.

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַדַּעַת הַקָּדוֹשׁ כַּנַּ״ל, בִּבְחִינַת (שְׁמוֹת לד, כד): ״וְהַרְחַבְתִּי אֶת גְּבוּלֶךָ״ וְכוּ׳, וּכְתִיב (דְּבָרִים יב, כ): ״כִּי יַרְחִיב ה׳ אֶת גְּבוּלְךָ״ וְכוּ׳, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת (תְּהִלִּים קיח, ה): ״מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ״, שֶׁהוּא בְּחִינַת מֹחִין דְּקַטְנוּת, שְׁמָשָׁם כָּל הַיִּסּוּרִים וְהַצָּרִים הַמְּצָרִים לְכָל אֶחָד, חַס וְשָׁלוֹם, ״עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָהּ״, שֶׁיָּצָאתִי מִמֵּצַר לְמֶרְחָב, שֶׁנִּתְרַחֵב הַדַּעַת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִין וְנִתְבַּטְּלִין כָּל הַמְּצָרִים הַמְּצָרִים, חַס וְשָׁלוֹם.

שיחות

שיחות הר״ן קמ – והכלל המובן מדבריו שהאדם צריך שיהיה לו אמונה בעצמו שגם הוא חביב בעיני השם יתברך. כי לפי גדולת טובתו של השם יתברך גם הוא גדול וחשוב בעיניו יתברך. וכבר מבאר ענין זה כמה פעמים שאין זה ענוה להיות במחין דקטנות חס ושלום, וצריכין לבקש הרבה מהשם יתברך לזכות לדרכי ענוה באמת וכו׳. (עין בלקוטי תנינא סימן כ״ב ובסימן ע״ב) ועוד בכמה מקומות. גם אחר כך בסמוך אחר שאמר ענין הנ״ל, הגיע ראש השנה ואמר אז התורה חדי רבי שמעון סימן ס״א בחלק ראשון. ושם הזכיר ענין חסרון אמונה בעצמו עין שם באות ה׳ מה שכתוב שם. ויש שיש עליהם מחלוקת מחמת שאין להם אמונה בעצמן וכו׳:

ימי מוהרנ״ת חלק שני אות נז – וְעִנְיַן פָּרָשַׁת פָּרָה הָיוּ שָׁם דְּבָרִים נָאִים מֵעִנְיַן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁהוּא בְּחִינַת גְּדֻלּוּת וְקַטְנוּת יַחַד שֶׁזֶּה עִקַּר שְׁלֵמוּת הָעֲנָוָה, בְּחִינַת ׳בְּמָקוֹם גְּדֻלָּתוֹ שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ׳; שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת מֹחִין דְּגַדְלוּת וּמֹחִין דְּקַטְנוּת שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִכְלָלִים יַחַד וְנִבְנָסִין כֻּלָּם בְּיַחַד בַּלַּיְלָה שֶׁל פֶּסַח, שֶׁזֶּהוּ עִקַּר שְׁלֵמוּת הָאָדָם, כִּי אָז זוֹכֶה לְיַדֵּעַ מְכוֹנוֹ לְעֻמָּתוֹ נֶגֶד כָּל הַתַּאֲוֹוֹת וְהַבִּלְבּוּלִים וְאַף עַל פִּי כֵן יִהְיֶה עָנָו בֶּאֱמֶת כִּי בְּעִנְיַן הָעֲנָוָה טוֹעִים הָעוֹלָם הָרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַעְנוּ מִפִּיו הַקָּדוֹשׁ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה (כַּמְבֹאָר בְּלִקּוּטֵי תִּנְיָנָא) כִּי הָאָדָם צָרִיךְ לֵידַע מְכוֹנוֹ וְכוּ׳ וְזֶה מְרֻמָּז בְּהַהִתּוֹרָה תִּקְעוּ הַנַּ״ל, שֶׁמְּבֹאָר שָׁם שֶׁעִקַּר הַתַּאֲוֹת נְאוּף הוּא עַל יְדֵי מֹחִין דְּקַטְנוּת וְכוּ׳.

*

תורה כב [ג]

בענין ההכנעה טועים העולם הרבה שבמקום שתהיה ההכנעה מתוך ענווה, אצלם ההכנעה בלא שכל. **כי הלא כמה אנו מייגעין עצמינו בעבודות** שיהיו עם שכל בדחילו ורחימו כראוי **ובתפלה**[ד] לכוון בכל כח המחשבה לזכות לדָבָר דבור לפני ה׳ ממש/[ה]\ **כדי לצאת ממוחין דקטנות** שהם המוחין כשלא מכווין לרצונו ולכבודו ית׳ **למוחין דגדלות** שהיא דביקות המחשבה בהקב״ה תמיד [1]/ז\. **וא״כ א״א שיהי׳ ההכנעה** של ענווה **בפשיטות** דהיינו כשמחזיק עצמו לא שווה כלום **כי א״כ הוא נכנס לקטנות** [ח]/ט\ כי אדם שחושב שאין למעשיו הטובים ערך וחשיבות אצל הקב״ה ממילא הולך ומתרחק, ומתנתקת מחשבתו מהקב״ה, לחפש את עצמו במקום שמעריכים אותו, כי טבע האדם שחייב להרגיש שיש ערך למעשיו, בלא זה הוא מת מהלך, וזו הסכנה באדם שמבזים אותו הרבה, ומאידך זו המעלה של צדיקים שיש בכוחם לקבל בזיונות ואעפ״כ להשאר מחוברים להקב״ה,

---

[ג] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

[ד] מתרצו - ובתפילה

[ה] **עיין תורה קיב – וְהַמַּשְׂכִּיל הַמְבִין יֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל כָּל יָמָיו, שֶׁיִּזְכֶּה פַּעַם אֶחָד כָּל יְמֵי חַיָּיו, לְדַבֵּר דִּבּוּר אֶחָד שֶׁל אֱמֶת לִפְנֵי ה׳ בָּרְאוּי.** וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, וּמִי שֶׁזּוֹכֶה לִבְחִינוֹת אֱמֶת הָאֲמִתִּי, אֲזַי ה׳ אוֹר לוֹ, וְאָז הוּא מֵאִיר בְּעַצְמוֹ, כִּי נִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר ה׳. אַךְ מִי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה שֶׁל אֱמֶת, וְעַל כָּל זֶה הוּא בְּמַדְרֵגָה שֶׁל אֱמֶת, אַף כִּי אֵינוֹ מֵאִיר בְּעַצְמוֹ, מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָאֱמֶת הַנָּבוֹן, עַל כָּל זֶה הָאֱמֶת הוֹעִיל שֶׁיּוּכַל אַחֵר לְהָאִיר בּוֹ. וְגַם בָּזֶה מְדֻרֵגוֹת וְעִנְיָנִים, יְבִינֵם הַמַּשְׂכִּיל בְּעַצְמוֹ:

[1] עיין לקמן תורה לח תנינא

[ז] **עיין תורה לח תנינא** – ....וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הָיָה גָּדוֹל בְּמַעֲלָה כָּל כָּךְ, עַד שֶׁאֲפִלּוּ לִפְנֵי גְּדוֹלִים הָיָה צָרִיךְ לְהִסְתִּין עַצְמוֹ וּלְהַרְאוֹת הַכְנָעָה נְגֶדָּם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר י״ב): ״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם״ וְכוּ׳ הֵינוּ אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הֵם הָיוּ גְּדוֹלִים מְאֹד, כְּגוֹן יְהוֹשֻׁעַ וְאַהֲרֹן, עִם כָּל זֶה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה וְעָצוּמָה מְאֹד, עַד שֶׁהַכֹּרַח לְהַקְטִין עַצְמוֹ וּלְהַכְנִיעַ עַצְמוֹ נָגְדָּם, כְּדֵי שְׁיּוּכְלוּ לְקַבֵּל אוֹרוֹ כַּנַּ״ל. וְזֶה בְּחִינַת (מִגִּלָּה לא): ׳בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ׳ שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ גַּדְלוּת בְּיוֹתֵר, שָׁם צָרִיךְ עֲנָוָה וְקַטְנוּת, כְּדֵי שְׁיּוּכְלוּ לְקַבֵּל הָאוֹר כַּנַּ״ל: וְהִנֵּה כְּשֶׁהַקָּטָן בָּא לִפְנֵי הַגָּדוֹל כְּדֵי לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְאָזַי הַגָּדוֹל מֵאִיר בּוֹ. **וְעִקַּר הַדִּבּוּר לַעֲשׂוֹת מִמּוֹחִין דְּקַטְנוּת מוֹחִין דְּגַדְלוּת, דְּהַיְנוּ לְהָאִיר בְּהַקָּטָן, לְהַגְדִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁיִּתְגַּדֵּל מִקְּטַנּוּתוֹ וְיִהְיֶה נַעֲשֶׂה גָּדוֹל, דְּהַיְנוּ שֶׁיָּבוֹא לְמוֹחִין דְּגַדְלוּת,** שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַמְתָּקָה. וְלִפְעָמִים מֵאִיר בּוֹ עַל יְדֵי הֶאָרַת פָּנִים וְנֶחָמוֹת, שֶׁמֵּאִיר לוֹ פָּנָיו בְּפָנִים שׂוֹחֲקוֹת, אֲנָפִין נְהִירִין, וְלִפְעָמִים אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל עַל יְדֵי זֶה, וְהוּא בִּבְחִינַת: ׳אָעָא דְּלָא דָּלִיק, מְבַטְּשִׁין לֵהּ׳, שֶׁצָּרִיךְ לְהָאִיר בּוֹ עַל יְדֵי יִסּוּרִין שֶׁצָּרִיךְ לְיַסְּרוֹ וּלְבַזּוֹתוֹ, כְּדֵי לְבַטֵּל אוֹתוֹ שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל. וְדַע, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּדוֹל צָרִיךְ לְהוֹרִיד עַצְמוֹ וּלְבַטֵּל עַצְמוֹ קְצָת מִגְּדֻלּוּתוֹ, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל, אַף עַל פִּי כֵן אֵין נֶחְשָׁב זֶה הַנִּרְעוֹן וְהַהֶפְסֵד שֶׁל הַגָּדוֹל, שֶׁצָּרִיךְ לְבַטֵּל אוֹרוֹ לְפִי שָׁעָה, כְּנֶגֶד הַתִּקּוּן שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּהַקָּטָן, שֶׁהוּא מְתֻקָּנוֹ וּמְגֻדָּלוֹ. כִּי בְּטוּל וְקַטְנוּת הַגָּדוֹל הוּא רַק לְפִי שָׁעָה וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר לְמַעֲלָתוֹ, וְהוּא מְתַקֵּן וּמַגְדִּיל אֶת הַקָּטָן לְגַמְרֵי כַּנַּ״ל: וְיֵשׁ חִלּוּקִים בְּעִנְיַן קַטְנוּת וְהַכְנָעַת הַגָּדוֹל אֵצֶל הַקָּטָן, כְּדֵי לְקַבֵּל אוֹרוֹ כַּנַּ״ל, כִּי הַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן: לִפְעָמִים הוּא בִּתְנוּעָה בְּעָלְמָא, וְלִפְעָמִים צָרִיךְ לֵילֵךְ וְלִנְסֹעַ אֵלָיו, וְהַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן.

[ח] עיין לעיל תורה קצז ושיחות הר״ן קמ

[ט] **תורה קצז** – דַּע שֶׁלְּשׁוֹן הָרָע שֶׁל הָעוֹלָם מַזִּיק וּפוֹגֵם אֶת הָעֲנִיווּת שֶׁעַל יְדֵי לְשׁוֹן הָרָע שֶׁהָעוֹלָם מְדַבְּרִים, עַל יְדֵי הַפְּגָם הַזֶּה, אִי אֶפְשָׁר לְהַצַּדִּיקִים לִהְיוֹת עֲנָוִים, **כִּי פְּגַם לְשׁוֹן הָרָע מַפְרִיד בֵּין עֲנָוָה לְחָכְמָה, וְעַל יְדֵי זֶה, נִפְגָּם הָעֲנָוָה, וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עָנָו, וַאֲפִלּוּ אִם יִהְיֶה עָנָו הוּא בִּלְא חָכְמָה, וְזֶה יְדוּעַ שֶׁעֲנָוָה בִּלְא חָכְמָה אֵינָהּ כְּלוּם, כִּי בְּוַדַּאי אֵין זֶה מַעֲלַת הָעֲנָוָה, לְהֵרָאוֹת עַצְמוֹ בִּכְפִיפַת רֹאשׁ בְּדֶרֶךְ שְׁטוּת כְּאִלּוּ הוּא עָנָו, כִּי זֶה עֲנָוָה פְּסוּלָה, וְעִקַּר הָעֲנָוָה כְּשֶׁהִיא בְּחָכְמָה,** וְעַל יְדֵי פְּגַם לְשׁוֹן הָרָע, נַעֲשֶׂה פֵּרוּד בֵּין עֲנָוָה לְחָכְמָה וְעַל יְדֵי זֶה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עָנָו, וְזֶה הָיָה מַעֲלַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁשִּׁבְחָהּ הַתּוֹרָה אוֹתוֹ, שֶׁהָיָה כָּל כָּךְ גָּדוֹל בְּמַעֲלַת הָעֲנָוָה, עַד שֶׁאֲפִלּוּ לְשׁוֹן הָרָע לֹא הִזִּיק לְעַנְוְתָנוּתוֹ, וְזֶה שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר י״ב): ״וַתְּדַבֵּר כּוּ׳ בְּמֹשֶׁה״ כּוּ׳. נִמְצָא שֶׁהָיָה פְּגַם לְשׁוֹן הָרָע בָּעוֹלָם, אַף עַל פִּי כֵן, ״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד״, כִּי הָיָה בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ בַּעֲנָוָה, שֶׁאֲפִלּוּ פְּגַם לָשׁוֹן הָרָע, לֹא הִזִּיק לוֹ לָעֲנָוָה שֶׁלּוֹ:

כגון דוד המלך שמלידתו היה מושפל ומבוזה ביותר ואעפ"כ ברח תמיד רק אל הקב"ה והאמין[ו] שאצלו ית' יש לו כן חשיבות. אמנם הקב"ה הראה לו פנים כמ"ש "וה' עמו" ודרשו חז"ל (סנהדרין צג:) שהלכה כמותו וזכה לסיעתא דשמיא בשמירת הצאן והבין שה' עמו ועי"ז האמין בכוחו להרוג את גלית[יא].

ועיין סוף תורה עב תנינא[יב] שבאמת אין אנו יודעים מה היא ענווה באמת כי אין הכוונה שיהיה שפל ונבזה ועצל אלא אדרבה שהענווה תעורר אצלו חיות עצומה דקדושה להתעוררות לכל דבר שבקדושה עי"ש.

וע"כ בהכרח שיש בזה דעת [יג], דעת הפי' חיבור להקב"ה, והדעת מתבטא בענווה, כמבואר במדרש[יד] שמי שאין בו דעת כמשה רבנו שמרוב ענוותנותיה הרגיש לא ראוי להיכנס לאהל מועד נבלה טובה ממנו. והביאור נראה לי שעיקר הענווה צריכה להיות נובעת מהשפלות כלפי הקב"ה, וממילא אז האדם בוחן את כל בני האדם לא לפי מעלתם הנגלית, אלא לפי מה שהקב"ה מעריך אותם, וזה נעלם מאיתנו, ותמיד יכול להיות שחברי הרבה יותר חשובים ממני אצל הקב"ה. והביאור הפשוט כי הקב"ה דורש מכל אחד לפי הכלים שנתן לו, וזה יודע רק הקב"ה, נמצא שקרוב מאד שאדם שנראה עובד ה' גדול באמת הוא בעל חוב גדול להקב"ה הרבה יותר מאדם קטן שלפי הכלים שלו עושה כל שביכולתו. ועיין תורה יד שאדם חייב להרגיש קטן מכל אדם בין מגדול ממנו ובין משווה לו ובין מקטן ממנו ואפילו ממדרגת עצמו להבין שהוא פחות ממה שנדמה לו עי"ש.

וע"כ לאו כל אדם יכול להיות עניו כראוי רק משה רבינו ע"ה[טו] כיון שע"י שהוא הדעת[טז] **הוא הי' עניו מכל האדם אשר על פני האדמה [יז]**[יח] פרש"י שפל וסבלן. ובמדרש[יט] מבואר שהרגיש קטן ושפל

[ו] **עיין בזה תורה פו תנינא** שכשאדם לא מאמין בעצמו זו ענוה פסולה.

וזה לשונו שם – וְיֵשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת בְּקָטַנֵּי אֱמוּנָה. כִּי יֵשׁ אֲפִלּוּ צַדִּיקִים שֶׁהֵם קְטַנֵּי אֱמָנָה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוֹטָה מח:) עַל פָּסוּק: "כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת" 'מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים' וְכוּ':

ומבואר יותר בשיחות מוהר"ן – אות קמ – כשאמר לי (רעג) ענין הנדפס בלקוטי תנינא סימן פ"ו על פסוק (שמות ו ט): "מקצר רוח ומעבודה קשה", שעל ידי קטנות אמונה צריכין לעובדות קשות וכו' עין שם, עמדתי לפניו במשתומם ומחשבותי היו תמהים בענין זה. כי נדמה לי שיש לי אמונה קצת. ענה ואמר בלשון געירה קצת כאומר: ואם יש לך אמונה, אין לך אמונה בעצמך (האסטי אין דיר קיין אמונה ניט). והזכיר מיד מאמר רבותינו זכרונם לברכה: כי מי בז ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזבז שולחנם לעתיד לבוא קטנות שהיה בהם בעצמן. שלא האמינו בהם בעצמן. ורש"י זכרונו לברכה פרש שם כפשוטו קטנות אמונה. אבל מדקדוק לשון הגמרא שאמרו שם קטנות שהיה בהם, נראה מבאר דברי רבנו זכרונו לברכה שעקר קטנות האמונה שלהן היה בהן בעצמן. ויש לפרש לפי זה שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא שהוא טוב לכל והם חשובים וגדולים בעיניו יתברך. ומחמת זה היה בהם קטנות. וזה היה עקר קטנות האמונה שלהם מה שלא האמינו בהם בעצמן. ויש לכוון גם פרוש רש"י לזה: **והכלל המובן** מדבריו שהאדם צריך שיהיה לו אמונה בעצמו שגם הוא חביב בעיני השם יתברך. כי לפי גדולת טובתו של השם יתברך גם הוא גדול וחשוב בעיניו יתברך. וכבר מבאר ענין זה כמה פעמים שאין זה ענוה להיות במחין דקטנות חס ושלום, וצריכין לבקש הרבה מהשם יתברך לזכות לדרכי ענוה באמת וכו'. (עין בלקוטי תנינא סימן כ"ב ובסימן ע"ב) ועוד בכמה מקומות. גם אחר כך בסמוך אחר שאמר ענין הנ"ל, הגיע ראש השנה ואמר אז התורה חדי רבי שמעון סימן ס"א בחלק ראשון. ושם הזכיר ענין חסרון אמונה בעצמו עין שם באות ה' מה שכתוב שם. ויש שיש עליהם מחלוקת מחמת שאין להם אמונה בעצמן (רעד) וכו':

[יא] **שמואל–א פרק יז** (לז) וַיֹּאמֶר דָּוִד יְדֻוָד אֲשֶׁר הִצִּלַנִי מִיַּד הָאֲרִי וּמִיַּד הַדֹּב הוּא יַצִּילֵנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל דָּוִד לֵךְ וַיהוָה יִהְיֶה עִמָּךְ:

[יב] **סוף תורה עב תנינא** – אֲבָל אֵין אָנוּ יוֹדְעִים בְּלָל מַהוּ שְׁפָלוּת אֲמִתִּי, כִּי בְּוַדַּאי אֵין זֶה תַּכְלִית שֶׁיִּהְיֶה שָׁפָל וְנִבְזֶה וְעָצֵל, שֶׁקּוֹרִין רֹעַ מַזָּל (וּבְלַעַ"ז: שְׁלִים מַזְלִניק). כִּי הַשְׁפָלוּת הוּא עִקַּר הַחַיִּים שֶׁל כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר, וְהוּא כָּל תַּעֲנוּג עוֹלָם הַבָּא בַּנַּ"ל, וּבְוַדַּאי אֵין זֶה הַתַּכְלִית שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, שֶׁיִּהְיֶה נִבְזֶה וְעָצֵל וְכוּ', חַס וְשָׁלוֹם. עַל כֵּן צְרִיכִין רַק לְבַקֵּשׁ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁיַּעֲזֹר לִזְכּוֹת לַעֲנִיווּת וְשִׁפְלוּת אֲמִתִּי, שֶׁהוּא עִקַּר הַחַיִּים וְעִקַּר הַתַּעֲנוּג שֶׁל עוֹלָם הַבָּא כַּנַּ"ל:

[יג] עין פרדס (לרמ"ק) פרק כג ערכי הכנויים ענוה ת"ת ובה מתעלם הדעת

[יד] **ויקרא רבה** (א' טו) דָּבָר אַחֵר, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה', מִכָּן אָמְרוּ כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת, נְבָלָה טוֹבָה הֵימֶנּוּ, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן, צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה אֲבִי הַחָכְמָה, אֲבִי הַנְּבִיאִים, שֶׁהוֹצִיא יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְעַל יָדוֹ נַעֲשׂוּ כַּמָּה נִסִּים בְּמִצְרַיִם וְנוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף, וְעָלָה לִשְׁמֵי מָרוֹם וְהוֹרִיד תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְנִתְעַסֵּק בְּמִלָּאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְלֹא נִכְנַס לִפְנֵי וְלִפְנִים עַד שֶׁקָּרָא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר,

[טו] **גודל ענותנותו של משה** עיין תורה ד' שאמר אם אין מחני נא כי מבואר שם ששום אדם לא יכול לשמוע שבחו בלא שיכנס בו גדלות לבד מצדיק כזה שבטל לא"ס ע"י שזיכך חומריותו ומדותיו בתכלית עד שאין שום רושם שבירה בהם (ועי"ז אין לגדלות על מה לחול כלל) כי עצמיותו אין ואפס ולגמרי בטל אליו ית'. ומשה טען אם אני כל כך ענו עד ששום שבח לא פוגם בי א"כ ראוי שעל ידי יכופר עוון העגל ואם איני כל כך ענו א"כ השבחים שכתבת בתורה עלי יכולים להפילני בגדלות (ומוטב לי למות שלא ח"ו יגרם איזה פירוד בינינו שיתקיים בי מה שהקב"ה אומר על הבעל גאוה אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת)

ויש כאן קושיא כי כמה שמבואר בכל מקום גודל ענותנותו של משה ושם בתורה ד' שבאמת בכוחו לכפר עוון כמבואר שם שהיה כלול באין ממש אעפ"כ

ועיין **ביאור הליקוטים** תורה ד' אות כו שכתב טעם שכתוב ענו חסר יוד כי כתוב וביום פקדי אפקוד דמשמע שעוון העגל לא כופר לגמרי ע"י משה. ועיין **היכל הברכה** סוף פ' בהעלותך הנ"ל מה שכתב לבאר הטעם דכתיב ענו חסר יוד, שרק משיח יזכה לעניו עם יוד. **נראה מזה שגם בחילוקי מדרגות הגבוהות ביותר כגון החילוק בין משה רבנו למשיח צדקנו החילוק הוא בחסרון היוד חכמה כמבואר כאן.**

[טז] **ראה בתורה ו'** אות ז' תחילת לשון מוהרנ"ת, ותורה טו אות ז', ועי"ש הערות לכהאריז"ל . ובתורה כ' אות י' [דף כט. טור א']. ותורה כא אות יא, ותורה לו אות ב', ותורה מג ותורה נו אות ח' [דף סו:] ותורה קטו. ותורה ה תנינא אות ז'. ואות ט' ואות טו ותורה כו תנינא ותורה עב תנינא [דף לג. סוף טור ב']

ועיין ויקרא רבה א' טו שמי שאין בו דעת כמשה רבנו נבלה טובה ממנו. וזוהר ח"ב רכא. וחסד לאברהם ג' ג'. וחסד לאברהם א' טז. ומגלה עמוקות וארא. ועוד הרבה. ובעש"ט עה"ת בראשית אות קמ. וקהלת יעקב ערך מש אות יח. ושער הפסוקים בלק. ושער מאמרי רשב"י על שיר השירים. ושער הכוונות נפילת אפים סוף דרוש ה'. ושם פסח דרוש א' שער הפסוקים שמות עה"פ וירא מלאך. ושער הפסוקים שמות ד"ה ועתה

מהפחות שבפחותים שבישראל. ועיין תורה פב תנינא/[ב] שמשה רבנו היה מוצא נקודת אלוקות גם בהפחות שבפחותים מישראל שהיה רחוק ביותר מהקב״ה ומקשר עצמו עימו ומוסר נפשו עליו.

ורז״ל קראו לענוה שאינו כראוי דהיינו בלא דעת **חנופה** [כא]/[כב] שהיא סניף השקר, כגון שלאיזה טובת הנאה מאיזה אדם אומר לו על רע שהוא טוב. אמנם מצינו בז״ל שקראו חנופה גם למודה על שקר מחמת שפלות וענווה פסולה, שבמקום לעמוד בתקיפות ולקדש את ה׳ הוא נכנע לשקרן ומודה לו. וצדיק שטועה בזה אפילו רק למראית עין נענש **כשארז״ל (סוטה מא ע״ב)**/[כג] **על ירמי׳ הנביא שהיה עניו נגד הנביא שקר חנני׳ ואמר לו בהכנעה אמן כן יעשה ה׳** [כד]/[כה] **וארז״ל על זה כל המחניף וכו׳ לסוף נופל ביד בנו** או ביד בן בנו

נבאר עניין גאולתם – ....הנה מרע״ה, הוא בחי׳ הדעת עצמו דז״א. ושם פרשת עקב ד״ה וסוד העניין. וליקוטי תורה להאריז״ל שמות. ופרי עץ חיים חזרת העמידה פ״ד

התלדות אהרן מזיטומיר מבאר שהדעת הוא דבר המקשר כידוע למבין שהוא ממוצע בין שני דברים, ומחבר אותם, והוא היולי, שאין בו השגה. ולכך נקרא משה דעת כי משה אותיות השם שאין בו השגה. והביאור שמבארים שהדעת כיון שהוא היולי הוא הכח להשיג במה שאינו מושג מצד השכל, ומשה רבנו לרוב ביטול חומריותו והתכללותו בהקב״ה עד שנעשה בחי׳ אין נתעלה לבחי׳ הדעת. וכל זה מבואר נפלא בתורה ד׳ שמשה רבנו זכה לבחי׳ אין ועי״ז הכניס דעת בישראל כמ״ש אתה הארת לדעת.

[א] * במדבר יב ג׳ [עי״ש היכל הברכה]

[ב] **במדבר פרק יב** (ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

רמב״ן (ג) וטעם והאיש משה ענו מאד להגיד כי השם קנא לו בעבור ענותנותו, כי הוא לא יענה על ריב לעולם אף אם ידע ור״א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם, ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחיו, והם חוטאים שמדברים עליו חנם אבל בספרי (בהעלתך ק) רבי נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע ה׳ והאיש משה עניו מאד, אלא שכבש משה על הדבר יזכיר ענותנותו שסבל ולא ענם, והשם קנא לו:

[ג] **באבות דרבי נתן** (ט ב) שלושה מיני מוכי שחין נבראו בעולם: לח יבש בעל פוליפוס. והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם: [ויש גרסה כ״ד מוכי שחין היו בירושלים ונפשו של משה שפלה מהם]. ומהריצ״ח שמעתי טעם שהמדרש נקט דוקא מוכי שחין עפ״י המבואר בספר היצירה ״אין למטה מנגע״ ומה שנקט שמותיהם לומר שהיו זה גרוע מזה וכפי קושי הנגע כך גודל השפלות ואעפ״כ משה הרגיש שפל יותר מבעל הנגע הקשה ביותר.

[ד] **עיין תורה פב תנינא** – ...וְעִקַּר הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, כִּי הֵם יְמֵי רָצוֹן, שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת וּפָתַח דֶּרֶךְ בְּבוּשָׁה לֵילֵךְ בָּהּ. **וְהַדֶּרֶךְ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה הוּא פָּרָ, שֶׁמֹּשֶׁה קָשַׁר אֶת עַצְמוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וּמָסַר נַפְשׁוֹ עֲלֵיהֶם**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת ל״ב): ״וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא״. וְזֶה פֵּרוּשׁ (שְׁמוֹת ל״ה): ״וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה״ וְכוּ׳ **שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה מְאַסֵּף וּמְיַחֵד וּמְקַשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ עִם כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ עִם הַפְּחוּתִים שֶׁבַּפְּחוּתִים.** וְזֶה פֵּרוּשׁ (תְּהִלִּים נ״ג): ״כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו״ אֲפִלּוּ בְּשֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁסָּג מִכֹּל וְכֹל מְקַדֵּשׁ בְּרוּחַ הוּא, אַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ אֲנִי שֶׁנִּתְיַיֵּחַד יַחְדָּו לְיַחֵד וּלְקַשֵּׁר עִמּוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה:

[כא] עיין שערי תשובה שער ג אות קפז. ובאגרות משה או״ח ח״ב סימן נא.

[כב] **המצות הקצר** – מצוה רכט – ועל החנופה אמר שלמה ע״ה (משלי כ״ד) אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים ואמר ר׳ אלעזר (סוטה דף מ״א) כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנאמר (איוב ל״ו) וחנפי לב ישימו אף, וגם נופל בגיהנם שנאמר (ישעיה ה׳) הוי אומרים לרע טוב ולטוב רע וכתוב בתריה לכן כאכול קש לשון אש, גם לסוף נופל ביד מי שהחניף לו או ביד בנו, או ביד בן בנו וראיה מירמיה וכל עדה (שם מ״ב) שיש בה חנופה היא מאוסה כנדה ולבסוף גולה שנאמר (איוב ס״ו) עדת חנף גלמוד, ובכרכי הים קורין לנדה גלמודה, וכתיב (ישעיה מ״ט) שכולה וגלמודה גולה וסורה והא דאמר רבי שמעון בן פזי (שם) מותר להחניף לרשעים בעולם הזה זהו כשאינן עושין עבירה מפורסמת:

שערי תשובה ג׳, קפז. – וזה דבר כת החנפים ענין הכת הזאת נחלק לתשעה חלקים החלק **הראשון** החנף אשר הכיר או ראה או ידע כי יש עול בכף חברו וכי החזיק בתרמית או כי יחטא איש בלשון הרע או באונאת דברים ויחליק לו לשון הרע לאמר לא פעלת און. **המעט ממנו** עון הנמנע מן התוכחה שנאמר [ויקרא יט יז] ״הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא״ ויוסיף לחטוא על אמרו לא חטאת בענין שנאמר [ירמיה כג יד] ״וחזקו ידי מרעים״ והנה זה ביד החנף האויל עון פלילי כי לא יקנא לאמת אבל יעזור אחרי השקר ויאמר לרע טוב וישם חשך לאור גם נתן מכשול לפני החוטא משני פנים האחד כי איננו נחם על רעתו והשני כי ישנה באולתו ביום מחר כי הלל רשע החנף אותו על תאות נפשו מלבד כי ישא עונש על הנזק אשר הזיק לאשר אשם לו החוטא על צדקו מי אשר חטא לו מלבד כי יענש על דבר שקר שנאמר [תהלים ה ז] ״תאבד דוברי כזב״ ונאמר [משלי יז טו] ״מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה׳ גם שניהם״ כל שכן אם העול אשר בכף חברו גלוי לרבים כי באמור אליו החנף לפני בני אדם זך אתה בלי פשע חלל ובזה דת ודין. עי״ש עוד אריכות גדולה בזה.

[כג] **סוטה מא:** – ואמר רבי אלעזר כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו שנא׳ [ירמיה כח–ה/ו/טו/יא] ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה׳ יקם ה׳ את דבריך וכתי׳ [ירמיה לז–יג] ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל ויאמר (לו) ירמיה שקר אינני נופל אל הכשדים וגו׳ וכתי׳ ויתפש ירמיהו ויביאהו אל השרים:

פרש״י – **ויאמר ירמיהו לחנניה הנביא.** שאמר נבואת שקר על גלות יכניה וכלי הקודש שגלו עמו בעוד שנתים ימים אני משיבם אל המקום הזה אמן כן יעשה ה׳ חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה נביא: **ויהי הוא בשער בנימין.** לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו ותפסו יראיה ויאמר לו אל הכשדים אתה נופל:

[כד] ירמיהו כח ו׳ עפרש״י שם

[כה] **ירמיה פרק כח** (א) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּשָּׁנָת \(בַּשָּׁנָה\) הָרְבִעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה בֶן עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְדוָד לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל הָעָם לֵאמֹר: (ב) כֹּה אָמַר יְדוָד צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שָׁבַרְתִּי אֶת עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל: (ג) בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מֵשִׁיב אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵת כָּל כְּלֵי בֵּית יְדוָד אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְבִיאֵם בָּבֶל: (ד) וְאֶת יְכָנְיָה בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֵת כָּל גָּלוּת יְהוּדָה הַבָּאִים בָּבֶלָה אֲנִי מֵשִׁיב אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם יְדוָד כִּי אֶשְׁבֹּר אֶת עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל: (ה) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל חֲנַנְיָה הַנָּבִיא לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כָל הָעָם הָעֹמְדִים בְּבֵית יְדוָד: (ו) **וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה יְדוָד יָקֵם יְדוָד אֶת דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבֵּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית יְדוָד וְכָל הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה:**

וכו׳. הא דאמר ירמיהו הנביא לחנניה אמן כן יעשה ה׳ היה זה חנופה מטעם שירמיהו היה יודע בברור שניבא חנניה בשקר והיה לו לומר לחנניה תיכף שהוא שקר ולא לומר על דברי שקר אמן שנדמה כמסתפק ח״ו בנבואתו האמתית כדפי׳ מהרש״א בחדושי אגדה, ואף שגילה ירמיהו בדבריו שאינו מאמין לנבואת חנניה נגד נבואתו האמתית מ״מ בלשון אמן כן יעשה שאמר, היה קצת משמעות שמסתפק בדבריו, שזה הוי חנופה (אג״מ או״ח ב׳ נא)/[כו] :

צ״ע אמנם שם חז״ל קראו לזה חנופה, אבל מה הראייה משם שהייתה זו ענוה פסולה? ונראה שזה פירוש של רבינו למעשה שם, שמבאר שהטעם שירמיה אמר אמן, בוודאי לא היה כדי למצא חן בעיניו, אלא מרוב שפלותו וענוותנותו אמר אמן שיהי רצון שבאמת כך יהיה, אע״פ שידע בנבואה שזה שקר. וטעה בזה כי היה צריך לעמוד בתקיפות ולקנא/[כז] לכבודו ית׳, ומיד להוכיחו על השקר שאמר, ובפרט שהיה זה בפרהסיא.

עד כאן ביאור חברותא לתורה כב תנינא

*

בס״ד מאמרו של הרב נתן גוטליב בגליון קנין תורה לך לך תשעט.

חנופה מה היא?

והנה איסור חנופה הוא גם תולדה וענף משקר, ולכן נבאר בזה גדר האיסור, מקורו, וכמה פרטים הנוגעים למעשה:

בפ׳ מסעי (לה ל) כתוב: ״כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח וגו׳, ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה.״ ופשטות כוונת הפסוק להזהיר שלא להחניף הרוצח ולקיים בו הפסק דין תורה לרצחו נפש. אך בספרי שם: ״ולא תחניפו את הארץ,״ הרי זו אזהרה לחנפים. ומשמע שפירשו חז״ל שנתכוין התורה להזהיר שלא לחנוף לחבירו, ויש בזה לאו מן התורה.

מוני המצות שמנו איסור חנופה ממנין תרי״ג מצות:

ומצינו לכמה מוני המצות שמנו איסור חנופה ממנין תרי״ג מצות, כמו שמצינו לבעל הלכות גדולות, וכן הרמב״ן בהשגות לספר המצות (שורש ה)׳ הסכים לבה״ג. וכן מצינו להיראים (סי׳ רמ״ח) שמנה איסור חנופה באיסור תורה ממנין תרי״ג, וכתב בזה״ל: לא תחניפו, צוה יוצרנו בפרשת ואלה מסעי, לא תחניפו את הארץ, ותניא בסיפרא הרי זו אזהרה לחנפים, עכ״ל.

הראשונים שלא מנו איסור חנופה ממנין המצות:

אמנם הרמב״ם (שורש החמישי) ביאר שאינו מונה איסור חנופה, שהפסוק ולא תחניפו דיבר על הרוצח בלבד[כח] והגרי״פ פערלא בספרו הרס״ג (ל״ת פד) ביאר שגם רבי סעדיה גאון לא מנה איסור חנופה ממנין תרי״ג המצות שלדעתם אינו אזהרה רק על הרוצח. ואף שאמרו חז״ל הרי זו אזהרה לחנפים, אינו רק אסמכתא בעלמא ואין בזה איסור תורה.

גדר איסור חנופה:

והנה גדר איסור החנופה מבאר שם היראים בזה״ל: הריני מפרש פירוש חנופה שהזהירה עליה התורה, כל השומע דבר עוולה ושאינו הגון, או רואה דבר רע ואמר טוב הוא, עובר בלא תחניף, עכ״ל. והיינו שרואה שחבירו עבר על איזה עון, אך כיון שרוצה למצוא חן בעיניו, או שמקבל ממנו טובות אומר לו שלא חטא, אף שהוא באמת חטא.

עושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה:

ויש לדייק בלשון התוס׳ במס׳ סוטה (מא: ד״ה אותו היום) שהעובר על איסור חנופה יש בזה גם משום חילול השם, שכתבו שם בתו״ד בזה״ל: מחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו, ואינו חושש על יראת הקב״ה, ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה, עכ״ל[כט]

מצוה גדולה להחניף לו:

והנה בספר אורחות צדיקים (שער החניפות) כתב בזה״ל: מצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחביריו כדי שילמדו ושישמעו לדבריו לקבל תוכחתו לקיים המצוות. וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו שישמע לו לקיים המצוות, ואם יבוא עליו בכעס לא ישמע לו, אלא בחניפות יקבל תוכחתו מצוה גדולה להחניף לו, כי יש אדם שאינו מקבל תוכחה בגערה אלא בנחת, שנאמר (קהלת ט יז) ״דברי חכמים בנחת נשמעים,״ עכ״ל. והעתיק לשונו בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פי״ב), וכן מהר״ם פאפיר״ש בספרו אור

רש״י – (ו) יעשה – פאצ״א בלע״ז. יקם – לשון תפלה (של״ש שטי״ן אלו ע״ד והביא״ו לבית הכל״א לא סדר״ן הר״ב המחב״ר). (אמן כן יעשה וגו׳ – בעלי אגדה אומרים כך אמר לו הלואי ויתקיימו דבריך אני משתבר ואתה נפסד אני כהן ואוכל קדשי שמים אם יעמוד הבית בבניינו ואתה גבעוני כד כתיב כאן) אשר מגבעון ותהיה לי עבד חוטב עצים ושואב מים (ומורה צדק שלא פי׳ נקיט ליה טעם רבותינו שלמדו מכאן כל המחניף לרשע סוף נופל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו שכן יראייה בן שלמיה בן חנניה תפשו לבסוף והביאו לבית הכלא):

[כו] **שו״ת אגרות משה** אורח חיים חלק ב סימן נא: וכן הא דאמר ירמיהו הנביא לחנניה אמן כן יעשה ה׳ היה זה חנופה מטעם שירמיהו היה יודע בברור שניבא חנניה בשקר והי״ל לומר לחנניה תיכף שהוא שקר ולא לומר על דברי שקר אמן שנדמה במסתפק ח״ו בנבואתו האמתית כדפי׳ מהרש״א בח״א, ואף שגילה ירמיהו בדבריו שאינו מאמין לנבואת חנניה נגד נבואתו האמתית מ״מ בלשון אמן כן יעשה שאמר היה כלשון המסתפק שזה הוי חנופה:

[כז] **כידוע** שהקנאה האמיתית דקדושה היא הנובעת מאהבת ה׳, עד שאמרו בזוהר (ח״ג רמה.) כל אהבה שאין עמה קנאה אינה אהבה, וכן מבואר בפרשת פנחס שקנאותו היתה תיקון הברית דהיינו דעת.

[כח] **וכ״כ בחיבורו** (הל׳ רוצח פ״א ה״ד) בזה״ל: אין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ, עכ״ל. ומדיוק בלשונו כשיטתו שהתורה דיברה כנגד הרוצח ולא לאיסור חנופה.

[כט] **וכ״כ רבינו בחיי** בכד הקמח (ערך חנופה) וז״ל: החנף כיון שהוא עובד את הבריות הרי הוא מניח להקב״ה ומורד בו, עכ״ל

צדיקים (הל׳ דרך ארץ אות כ״א)[ל] והכוונה שאומר עליו שבחים ותוארים אף שעדיין אינו ראוי לזה באמת כדי לקרב אותו שיוכל להשפיע עליו.

רבי הסמיך רבי יוסי אף שלא היה ראוי:

ויש לציין מקור לזה, מה שמצינו במס׳ ב״מ (פה.) שהסמיך רבינו הקדוש את רבי יוסי בן ר׳ אלעזר בן רשב״י אף שלא היה ראוי לזה כדי לקרבו לתורה. וכמו שכתב שם רש״י בזה״ל: אסמכיה ברבי, שיהו קורין אותו רבי, כדי שיתקנא וישים לבו על תלמוד תורה, עכ״ל.

יש חסרי מדע שחושבין שהם חנופה

ובספר פלא יועץ (ערך חנופה) כתב בזה״ל: יש דברים שאינם חנופה ויש חסרי מדע שחושבין שהם חנופה, כגון המכבד איש עשיר חושבין אותו למחניף, ואין בפיהו נכונה כי ראוי והגון לכבד את העשירים, שכן מצינו ברבינו הקדוש שהיה מכבד את העשירים, ורבי עקיבא גם כן היה מכבד עשירים[לא]. והטעם שמאחר שהמלך חפץ ביקרו והשפיע עליו ממרום שפע ברכה גם אנחנו חייבים בכבודו, ובפרט אם קבל ממנו טובה והנאה פשיטא שחייב לחלוק לו כבוד, ועוד שהמרבה נכסים מסתמא מרבה לעשות מצות ומעשים טובים יותר מאחרים וחטאיו בצדקה יפרוק, וראוי לחוש קצת על כבודו אף אם עשה שלא כהוגן ויצא קצת מן השורה אין לזלזל כל כך בכבודו, עכ״ל.

[ל] **בארחות צדיקים** כתב שם שמותר גם להחניף למי שהלוה לו חוב כדי שלא ילחצנו שישלם לו החוב. אך כבר תמה להבין דבריו בשו״ת משנה הלכות (ח״י סי׳ רפ״ד) שהלא מפורש בשו״ע יו״ד (סי׳ ק״ס סעיף י״א) שאם לא היה רגיל להקדים שלום להמלוה אסור להקדים לו שלום משום איסור רבית דברים.

[לא] **כמפורש** במס׳ עירובין (פו,). ומצינו במהרי״ל (ליקוטים מנהגים אות לה) שכתב בזה״ל: רבי מכבד עשירים, מתוך שרבי עצמו היה עשיר מופלג, לכך הרגיל את עצמו לכבד העשירים כדי להתלמד העם, שהם ג״כ יכבדוהו בשביל עושרו ולא בשביל תורתו, שלא רצה לשמש בכתרה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה, וכן מצינו בר׳ עקיבא, עכ״ל.